

GGZ & FILOSOFIE

Terug naar de dorpspomp

Ralf Bodelier

filosoof en journalist

Boeken over de successen van globalisering zijn er volop. Neem 'De aarde is plat' van de Amerikaanse schrijver Thomas Friedman, inmiddels ook in Nederland een regelrechte bestseller. Een handboek echter over hoe je moet omgaan met angst en onzekerheid in de nieuwe wereld, is er nog niet. Filosoof Ralf Bodelier geeft alvast een voorzet.

Weg met de psychotherapeut als verheven bringer van waarheid en levensgeluk. De nieuwe, vrije mens zoekt volgens de Tilburgse filosoof en publicist Ralf Bodelier zijn eigen weg met medestanders die van heinde en verre kunnen komen. Bodelier (45) heeft een handvol veelgeprezen boeken op zijn naam staan, waarin hij schrijft over globalisering en de angst alsook de legendarische krachten die een plattere wereld met zich meebrengt. Hoewel hij meevoelt met de mensen die in de nieuwe wereld tussen wal en schip dreigen te raken, is er volgens Bodelier geen goed alternatief voor de echte vrijheid die het liberalisme brengt, al vallen er volgens hem wel kritische kanttekeningen te maken.

In zijn laatste boek 'Tegen de angst' pleit Bodelier weliswaar voor een principiële optimisme, blind voor minder roze scenario's is hij allerminst. "Ik mag dan te boek staan als een globalist, maar ik ben echt niet zo positief over alles wat er op de wereld gebeurt. De klimaatveranderingen, honger en Aids in Afrika en de spanningen in het Midden-Oosten zijn maar een paar redenen waarom ook ik soms somber ben. Het leven kan zeker als je kijkt naar welvaart van mensen in de Derde Wereld nog honderd keer beter worden. Of dat ooit gebeurt weet ik uiteraard ook niet. Wie weet gooit Iran morgen wel een atoombom en is het voorbij met alle mooie bespiegelingen over de toekomst.

Wat ik wel weet, is dat het de afgelopen vijftig jaar voor steeds meer mensen beter is gegaan. Een derde van de wereldbevolking wordt steeds rijker, mooier en gelukkiger, weer een derde begint daarbij aan te haken en het resterende deel blijft nog flink achter. Je kunt blijven hameren op dat deel van de wereldbevolking waarmee het niet goed gaat, maar besef wel dat we honderd jaar geleden allemaal nog op het niveau van Afrika leefden.

Op grond hiervan acht Bodelier enig optimisme gerechtvaardigd, al denkt hij wel dat de groei van de welvaart met strubbelingen of zelfs bloedvergieten gepaard zal gaan. "Kijk alleen maar naar de recente geschiedenis van Europa, die behalve groei en voorspoed ook twee wereldoorlogen en conflicten als die in het voormalige Joegoslavië laat zien. Voor mijzelf wint in ieder geval het 'optimisme van de wil' het van het 'pessimisme van het intellect'. Op het moment dat je het bijtje erbij neergooit onder het motto 'het wordt toch niets', wordt het ook niets."

In zijn denken over een betere wereld maakte Bodelier een behoorlijke omwenteling. Het naar zijn zeggen 'platte socialisme' van de voormalige PSP, later opgegaan in het huidige GroenLinks, maakte plaats voor het liberalisme. Van een neo-conservatieve raauwdouwer als George Bush heeft de wereld volgens Bodelier meer goeds te verwachten dan van een gestepen pragmaticus als Bill Clinton.

Keser

“ In een samenleving die niet vrij is, kun je niets goeds produceren ”

"Het pure liberalisme is net zo zeer een geloof als geloven in de zegeningen van Lenin, God of Allah, maar je kunt het wel intellectueel verdedigen. Sterker nog, het is een vanzelfsprekendheid dat je in de vrijheid die het liberalisme predikt, je mening kunt uiten. Binnen de islamitische wereld hebben veel mensen die vrijheid niet. Ook in het arme deel van de wereld mag je alleen meepraten wanneer je rijk bent. Als je arm bent, ben je niet vrij maar afhankelijk van een patriarchale overheid.

Het thema vrijheid vindt Bodelier het fundament van al het handelen. "Mensen kunnen er vaak moeilijk de waarde van inschatten, omdat het niet tastbaar is. Onvrijheid is echter wel tastbaar. In een samenleving die niet vrij is, kun je niets goeds produceren omdat kritiek niet is toegestaan. Wij gaan er onbewust van uit dat we nooit zomaar opgepakt worden. Die vrijheid is bij ons al geen issue meer, maar in een politiestaat leef je bewust met de gedachte dat je zomaar in de cel kunt belanden.

Daarom deel ik ook de felle kritiek op George W. Bush niet, ik onderschrijf volledig zijn ideeën over het belang van vrijheid en democratie in het Midden-Oosten. Natuurlijk heeft Bush stomme fouten gemaakt in Irak. Maar ik denk dat zijn streven naar vrijheid en democratie zeer oprecht is. Bill Clinton bleef uit pragmatisme met iedereen vrienden. Bush pakt overduidelijke problemen wel aan. Onder zijn leiding zijn grote stappen gezet in de armoedebestrijding in de derde wereld. Hij heeft de hulp aan Afrika bijna verdriedubbeld. Zeven miljoen hiv-besmette mensen kunnen nu gebruikmaken van aidsremmers. Als die mensen in leven kunnen blijven, is dat ook vrijheid."

Behalve een botsing tussen 'oude' waarden en die van landen in het Midden-Oosten, botst de vrijheid van de nieuwe wereld ook met oude individuele zekerheden. Een baan heb je niet meer voor eeuwig en ook op andere vlakken in je persoonlijk leven is flexibiliteit continu vereist. 'Geruststellend leiderschap' en goed onderwijs kunnen hier volgens Bodelier een verzachtende rol in spelen.

“ Je staat continu bloot aan informatie en impulsen zonder dat er duiding is ”

"Het kabinet Balkenende heeft afgelopen regeerperiode forse hervormingen doorgevoerd in de sociale zekerheid. Zijn streven naar meer eigen verantwoordelijkheid was bepaald geen loze slogan. Ik denk dat deze stappen noodzakelijk zijn in een globale economie. Maar hoe terecht ook, het draagt er eveneens toe bij dat mensen zich verweerd voelen. Er is geen vastigheid meer, niets meer waar je op kunt rekenen. Iemand als Pim Fortuyn voelde dat haartijn aan, hij schreef er zelfs een boek over. Zijn politieke erfenamen als Wilders en Pastors maken die verwezing niet minder, maar voeren juist de angst op. Mensen hebben behoefte aan politici die hen gerust kunnen stellen. Joop den Uyl had die kwaliteit. Onder de huidige politici zie ik niet zo snel een vaderlijk figuur. Misschien past zo'n regisseur ook niet meer bij de nieuwe tijd. Vroeger had je twee televisiezenders waardoor nieuws en informatie zich veel langzamer en 'geregis-

seerd' over de mensen verspreiden. Nu kun je alles wat er op de wereld gebeurt in realtime meemaken, is het niet via een van de vele televisiezenders, dan wel via de vreemdste uithoeken op het internet. Je staat continu bloot aan informatie en impulsen zonder dat er duiding is. Bij een boekbespreking op internet kan dat geen kwaad, maar je kunt met een beetje zoekwerk ook een handleiding vinden om een bom te maken."

Ondanks al die informatie zijn we volgens Bodelier niet beter geïnformeerd dan vroeger. "Er is bijna niemand die weet waarin de traditionele, orthodoxe, fundamentalistische en militanten islam van elkaar verschillen of hoe de Nederlandse grondwet ongeveer in elkaar steekt. Het onderwijs faalt naar mijn mening in haar taak om van jonge mensen kritische, nieuwsgierige en ambitieuze burgers te maken. Alleen deze burgers overleven in een geglobaliseerde wereld, want alleen zij kunnen normale banden aangaan met anderen."

Voor veel mensen lijkt het aanpassen aan de nieuwe wereld echter al een gepasseerd station. Lichamelijke en geestelijke oververmoeidheid zijn voor hen avontuur reële kenmerken van de nieuwe tijd als de concurrentiekracht van China. Wekelijkse praatsessies bij een psycholoog helpen daar volgens Bodelier weinig aan, net zo min als blind vertrouwen op de 'zegen van boven'.

“ Het zoeken naar zingeving is onvermijdelijk ”

"Ik denk dat het onmogelijk is om 16 miljoen Nederlanders naar de psycholoog te sturen. Bovendien heb je over het algemeen geen therapeut nodig om je gevoelens te uiten. Daarmee onderschat ik de toenemende angst van mensen in de westerse wereld niet. Je hoeft er het befaamde onderzoek van de Amerikaanse hoogleraar Jean M. Twenge maar op na te lezen. Hij stelde dat eind jaren '90 de doorsnee angsten van Amerikaanse jongeren verdacht veel leken op de diagnoses die decennia eerder werden gesteld bij psychiatrische patiënten."

Dat het omgaan met het heden lastig is voor veel mensen, blijkt volgens Bodelier ook uit onze hang naar het verleden. "Iedereen lijkt wel op zoek naar een klein en gezellig jaren dertig huis. We willen terug naar de dorpspomp, maar wel met de verworvenheden van de nieuwe tijd. Dan zit je dus geestelijk in een spagaat.

Het geloof maakt in al deze onzekerheid een opvallende comeback. Eind jaren '80 dacht ik het gelijk nog aan mijn zijde te hebben, toen ik zei dat de tijd van de grote religies voorbij was. Nu duiken er overal nieuwe kerkgenootschappen op en worden de orthodoxe stromingen binnen de islam, het christendom en het jodendom alleen maar sterker. Daarnaast zie je ook talrijke vormen van nieuwe, persoonlijke religie. Waar je vroeger de heilige maagd Maria aanbod, woon je nu in een stadion de begrafenis van André Hazes bij, of loop je mee in een stille tocht."

Of je van religie gelukkig wordt, vindt Bodelier als 'pragmatisch atheïst' een lastige vraag. "Mijn moeder, die altijd een devoot katholiek is gebleven, zegt van wel. Jan Siebelink en Maarten 't Hart zullen daar anders over denken. Het zoeken naar zingeving is in ieder geval wel onvermijdelijk. De meeste mensen willen zich ergens bij aansluiten en ervaringen met elkaar delen. Dat kan dankzij die plattere aarde met al zijn internet-aansluitingen en open grenzen, misschien wel makkelijker zijn dan het ooit tevoren geweest is."

Door Robert Paling